

Asia: VN/28598/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kansalaisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Millaisia näkemyksiä teillä on ehdotetusta uudesta yhteiskuntatietoedellytyksestä?

Esitysluonnoksessa ehdotetaan uutta kansalaistamisen edellytystä. Kansalaisuutta hakevan olisi osoitettava riittävä yhteiskuntaosaamisen taso Suomen kansalaisuuden saamiseksi. Edellytyksen täyttyminen osoitettaisiin suorittamalla hyväksytysti kansalaisuuskoe, jossa mitattaisiin ymmärrystä suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta ja perusperiaatteista sekä yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista. Edellytyksen täyttymisen voisi myös tietyssä tilanteessa osoittaa Suomessa suoritetuilla opinnoilla. Kansalaisuuskoetta varten kehitettäisiin kokonaan uusi koejärjestelmä, jonka toteutus edellyttäisi uutta lainsäädäntöä. Maahanmuuttovirasto vastaisi kansalaisuuskokeeseen liittyvistä viranomaistehtävistä.

Helsingin kaupunki pitää myönteisenä, että kansalaisuuden saaminen edellyttää perustietoja yhteiskunnan perusperiaatteista ja oikeuksista sekä velvollisuuksista. Yhteiskunnan perustoiminnan ymmärrys voi vahvistaa hakijoiden osallisuutta ja toimijuutta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Esityksessä todetaan koekäytännön olevan käytössä muutamissa verrokkimaissa. Suomen koulutus- ja palvelujärjestelmässä on kuitenkin jo nykyisin huomioitu yhteiskuntataidon antaminen kattavasti maahan muuttaneille. Suomessa on kansainvälisesti vertaillen kattavat kotoutumisen edistämisen palvelut, joissa on kiinnitetty huomiota yhteiskuntatietouden saamiseen vuosikymmeniä, osana kotoutumiskoulutuksia ja sittemmin osana monikielisiä yhteiskuntaorientaatiojaksoja, neuvontaa ja itseopiskelumateriaaleja. Esityksessä ei osoiteta nykytiedon valossa henkilöillä olevan haasteita tämän tiedon sisäistämisessä, eikä esitys sinänsä tuo esiin ongelmaa, jota kansalaisuuskokeella pyrittäisiin korjaamaan. Esityksessä keskeisimpänä perusteluna tuodaankin tarve parantaa seurantaa verrokkimaiden välillä.

Helsingin kaupunki toteaa, että kansalaisuuskoe ei yksin takaa kotoutumisen onnistumista eikä yksin mittaa henkilön kykyä toimia suomalaisessa yhteiskunnassa. Kansalaisuuskokeessa onnistuminen ei saa myöskään olla riippuvainen yksilön koulutustaustasta, oppimisvalmiuksista tai digitaidoista.

Millaisia näkemyksiä teillä on kansalaisuuskoejärjestelmän ehdotetusta toteutustavasta?

Helsingin kaupunki suhtautuu varauksella kansalaisuuskoejärjestelmän toteuttamiseen. On kannatettavaa panostaa yhteiskuntaosaamisen tasoon osana kotoutumista, mutta kansalaisuuskokeen tarpeellisuutta tulee arvioida suhteutettuna sen tuottamaan hallinnolliseen taakkaan. Tämän lisäksi tulisi huomioida, että kotouttamisen palveluiden rahoituksen leikkaukset ovat heikentäneet kotouttamispalveluiden laatua. Jos kansalaisuuskoe otetaan käyttöön, on järkevää ottaa kokeen aineistoksi jo kehitetty valtakunnallinen yhteiskuntaorientaation oppimateriaali. Muutos saattaa lisätä kuntien vastuulla olevien yhteiskuntaorientaatioiden toteuttamisen tarvetta sekä tarvetta kerrata niiden sisältöjä. Kertauskurssien ja oppimateriaalin toteuttamisen tulee olla jatkossakin valtakunnallinen tehtävä, jotta taataan kokeen sisällön yhdenmukaisuus. Kokeen kysymysten ei tule käsitellä oletettua suomalaisuutta, vaan objektiivisesti mitattavia yleistietoja esimerkiksi Suomen lainsäädännöstä, historiasta tai maantiedosta.

On huomioitava, että yhteiskuntaorientaatiota tarjotaan lähtökohtaisesti vain työnhakijaksi rekisteröityneille sekä työvoiman ulkopuolella oleville kotoutuja-asiakkaille. Ulkopuolelle jäisivät muun muassa työn ja opiskelun perusteella tulleet henkilöt. Tällöin on varmistettava monikielisen yhteiskuntaorientaation sisältöjen riittävä saatavuus eri tavoin esimerkiksi kirjallisessa ja videomuodossa. Keha-keskuksen ylläpitämä yhteiskuntaorientaation oppimateriaali on saatavilla suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Kielivalikoimaa olisi kasvatettava, jotta maahan muuttaneet voisivat opiskella sisältöjä kielitaidosta riippumatta heti kotoutumisprosessin alkuvaiheesta alkaen.

Digitaalisessa monivalintakokeessa esimerkiksi vastaustekniikka saattaa muodostua oleellisemmaksi kuin asioiden ymmärtäminen ja sisäistäminen. Testattavat tiedot eivät kerro siitä, miten yksilö kykenee tietoja soveltamaan tai hyödyntämään omassa arkielämässään. Digitaalista koetta perustelee se, että Suomalaisen yhteiskunnan eri toiminnot ovat digitalisoitumassa ja ilman digitalisaation perustaitoja on vaikeaa toimia osallistuvana täysivaltaisena kansalaisena.

Kansalaisuuskokeen toteuttamisen kustannukset vaikuttavat järjestämisen kokoluokkaan nähden alhaisilta ja niistä puuttuvat välilliset kustannukset. Helsingin kaupunki pitää tärkeänä, että mikäli kuntien alaisille oppilaitoksille tulisi kokeen järjestämisessä tehtäviä, ne tulisi korvata täysimääräisesti oppilaitoksille, jotta niiden järjestäminen olisi kannattavaa.

Helsinki pitää tärkeänä, että kansalaisuuskoe ei tuota velvoittavia suoria tai välillisiä kustannuspaineita harkinnanvaraiseen toimeentulotukeen esimerkiksi osallistumismaksun tai kokeeseen osallistumisen matkakulujen muodossa. Vaadittavan aineiston on oltava helposti, ilmaiseksi tai edullisesti hankittavissa, niin ettei se aiheuta kohtuuttomia maksuja kansalaisuuskokeeseen osallistujalle eikä myöskään velvoitteita harkinnanvaraiseen toimeentulotukeen aineiston hankkimisessa.

Maahanmuuttovirastolle on lisäksi taattava riittävät resurssit uuden tehtävän hoitamiseksi, ja varmistettava kohtuulliset käsittelyajat, ettei kokeen toteuttamisesta muodostu viivettä hakijan näkökulmasta. Uusi tehtävä ei saa myöskään vaikuttaa maahanmuuttoviraston muiden tehtävien käsittelyaikoihin heikentävästi. Kokonaisuus on rakennettava siten, ettei pääseminen koetta suorittamaan muodostu pullonkaulaksi kansalaisuuden hakemiselle, niin kuin yleisen kielikokeen osalta tällä hetkellä on.

Helsinki pitää myös uudistamisen kokonaisuakataulua osin epärealistisena. Työn käynnistäminen edellyttää mittavia uusia kokeeseen liittyviä järjestelyjä sekä kokonaan uudenlaisen tietojärjestelmän suunnittelun, testaamisen, hankinnan ja onnistuneen käyttöönoton verrattain laajalle hakijakunnalle.

Millaisia näkemyksiä teillä on ehdotettujen muutosten vaikutuksista?

Kansalaisuuslain uudistamisen lisäksi hallitus on leikkaamassa keskeisistä kotoutumispalveluista ja niitä koskevista rahoituksista merkittävän osan. Nämä heikennykset ovat ristiriidassa kansalaisuuslain kokonaisuudistamisen lähtökohtien kanssa, jossa onnistunut kotoutuminen on yksi keskeinen edellytys kansalaisuuden saamiselle.

Helsingin kaupunki katsoo, että nyt säädettävää kansalaisuuslain kolmannen vaiheen uudistamista ja uutta yhteiskuntataitoedellytystä on välttämätöntä tarkastella kansalaisuuslain kokonaisuuden uudistamisen näkökulmasta. Kaupunginhallitus katsoo, että kansalaisuuslain uudistamisen kokonaisuudessa ei ole tarkasteltu riittävän kriittisesti vaikutuksia, joita muutoksilla on yksilöihin sekä erityisesti lapsiperheisiin ja lapsen oikeuksien toteutumiseen.

Aiemmin kansalaisuuslakia on uudistettu ja kansalaisuuden saamisen ehtoja on kiristetty koskien muun muassa pidentämällä vaadittua asumisaikaa 8 vuoteen, tiukentamalla hakijan nuhteettomuutta sekä säätämällä toimeentuloedellytys. Tämän seurauksena esimerkiksi jo kolmen kuukauden ylittävä työttömyys ja toimeentulotukeen turvautuminen vaikeuttaisivat kansalaistamista. Toimeentuloedellytyksen muutosten vuoksi henkilön omat kotoutumista edistävät toimet voisivat viivästyttää kansalaisuuden saamista, mikä on ristiriidassa lakiuudistuksen tavoitteiden kanssa sekä nyt ehdotettavan kansalaisuuskokeen tavoitteen kanssa. Kansalaisuuden saamisen vaikeuttaminen voi heikentää maahan muuttaneiden sitoutumista uuteen kotimaahansa ja vähentää pitovoimaa.

Tähän voitte kirjoittaa muita mahdollisia näkemyksiänne.

-

Salminen Kaarina

Helsingin kaupunki - Kaupunginhallitus 2.2.2026 § 84